

Innhold

INNLEDNING	11
KAPITTEL 1 ULIKE PEDAGOGISKE GRUNNSYN	13
En mulighet til selvransakelse	13
Ulike pedagogiske modeller	16
Formidlingsmodellen	17
Vekstmodellen	20
Dialogmodellen	22
Den kritiske modellen	25
Mester-lærling-modellen	28
Om undervisningsbegrepet	30
KAPITTEL 2 RELASJONSMODELLEN OG	
DE DIDAKTISKE KATEGORIENE	31
Kategoriene i undervisnings- og læringsarbeidet	32
Elevenes læreforutsetninger	32
Rammefaktorer	33
Mål	33
Innhold	33
Læreprosessen	34
Vurdering	34
Relasjonsmodellen – en modell for didaktisk relasjonstenkning	35
Et tankeeksperiment	36
Den didaktiske relasjonsmodellen som en kritisk analysemodell	38

KAPITTEL 3 ELEVENES LÆREFORUTSETNINGER	40
Forhold som påvirker elevenes læreforutsetninger	42
Psykiske forhold	42
Fysiske problemer	46
Sosiale og kulturelle forhold	46
Kartlegging av elevenes læreforutsetninger	47
Kartlegging av elevenes yrkesinteresser	50
KAPITTEL 4 RAMMEFAKTORER	52
Utdanningsstrukturen og læreplanen som rammefaktor	53
To pluss to-modellen og helhetlig yrkesutdanning	53
Læreplanene og samarbeid skole–arbeidsliv	53
Rom- og timeplanforhold	56
Læremidler og konkretisering	58
Læreren som rammefaktor	59
Arbeidslivets interesser	60
Samarbeid mellom yrkesfaglærere og allmennfaglærere	61
Endring av rammer	61
KAPITTEL 5 MÅL	63
Mål på ulike nivåer	63
Formål	64
Læreplanmål	64
Læringsmål	66
Mål i lys av ulike pedagogiske grunnsyn	66
Mål–middel-pedagogikk	66
Dialogpedagogikk	71
Kritisk pedagogikk	72
Yrkesdidaktikk basert på utvikling av mesterlæringstradisjonen ...	73
Læreplanmål som ramme for læringsmål i <i>Kunnskapsløftet</i>	74
Erfaringer med læreplanmålene i R94	74
Endinger av læreplanmålene i <i>Kunnskapsløftet</i>	75
Krav til læringsmål	78
KAPITTEL 6 INNHOLDET I UNDERVISNINGEN	79
Kunnskap – et motsetningsforhold mellom ulike gruppers verdier ...	80
Ulike perspektiver på valg og organisering av innhold	81
Fag- og vitenskapssentrert innhold	81
Problem- og prosjektorganisert innhold	81
Innhold organisert omkring yrkesfunksjoner	82
Utfordringer om valg og organisering av innhold i læreplanene for yrkesutdanning	84

Læreplanenes faginddeling og funksjonsbasert innhold	84
Innhold knyttet til elevenes yrkesvalg	86
Behovet for sammenheng i utdanningsløpet	86
Utdanningens «skjulte pensum»	88
KAPITTEL 7 LÆREPROSESSEN	91
Hva er læring?	91
Tre læringsteorier	91
Atferdsteori (læring ved betinging)	92
Teori om begrepslæring (læring ved innsikt)	93
Teori om læring som sosial prosess	96
Et smalt og et utvidet læringsbegrep	96
Den yrkesfaglige og akademiske læringstradisjonen	98
Den yrkesfaglige læringstradisjonen	98
Den akademiske læringstradisjonen	99
Praktisk arbeid som utgangspunkt for læreprosessen	101
Samarbeid mellom skole og arbeidsliv	102
Å tilrettelegge læreprosessen	104
Sosialt klima i læreprosessen	104
Å utnytte elevenes erfaringer og interesser	105
Hva skal elevene gjøre?	105
Hva skal læreren gjøre?	107
Samarbeid mellom lærere og elever	108
Ulike arbeidsmåter og undervisningsmetoder	108
Monologpreget forelesning	109
Diskusjonsundervisning	109
Veiledning	110
Prosjektarbeid/gruppearbeid	110
Rollespill	111
Selvinstruerende stoff og programmert undervisning	112
Undervisningsprinsippene MAKIS	112
KAPITTEL 8 VURDERING	117
Vurderingssamtaler	118
Vurdering av elevenes prestasjoner	118
Målrelatert vurdering	119
Grupperelatert vurdering	120
Individrelatert vurdering	122
Formell eller uformell vurdering	123
Vurdering som en del av undervisningsprosessen	124
Vurdering før undervisnings- og læringsarbeidet starter	124
Vurdering i løpet av læringsarbeidet	124
Vurdering etter gjennomført læringsarbeid	125

Hvorfor vurderer vi?	126
Å vurdere yrkeskunnskap	127
KAPITTEL 9 DEN DIDAKTISKE RELASJONSMODELLEN SOM	
ANALYSEMODELL	128
Didaktisk analyse og utvikling av lærerprofesjonalitet	128
Hovedpunkter i en plan for undervisnings- og læringsarbeid	132
Elevenes planlegging av sitt læringsarbeid	138
Undervisningsplan Vg2 helsefagarbeider	138
Tema: Puls- og blodtrykksmåling	138
Undervisningsplan Vg1 design og håndverk	142
Tema: Kundeoppdrag knyttet til elevenes yrkesvalg	142
KAPITTEL 10 PEDAGOGISK DIFFERENSIERING OG ELEVENES	
PLANLEGGING AV LÆRINGSARBEID	146
Undervisningsplan Vg2 kjole- og draktsyerfaget	155
Tema: Mønsterforming	155
Å bearbeide en ferdig grunnform til en modell	155
KAPITTEL 11 PROSJEKTARBEID I LYS AV DEN	
DIDAKTISKE RELASJONSMODELLEN	160
Hva er prosjektarbeid?	161
Fasene i prosjektarbeid	162
Fase 1 – Kartlegging av elevenes læreforutsetninger	162
Fase 2 – Klargjøring av rammene rundt prosjektet	163
Fase 3 – Problemformulering/målformulering	164
Fase 4 – Klargjøring av innholdet i prosjektet	165
Fase 5 – Arbeidsprosessen (læreprosessen)	165
Fase 6 – Vurdering av prosjektarbeidet	166
Undervisningsplan Vg2 blomsterdekoratør	168
Tema: Blomsterdekorering av et stort festlokale	168
Fordeler og ulemper med prosjektundervisning	170
KAPITTEL 12 VEILEDNING I LYS AV RELASJONSMODELLEN ..	174
Praktisk arbeid som utgangspunkt for læring	174
Læreren som praksisveileder	176
Å planlegge praktiske oppgaver	178
Førveiledning	179
Gjennomføring av arbeidet	180
Etterveiledning	180
Å utvikle yrkeskunnskap	181

Veiledning i lys av relasjonsmodellen	181
Plan for en veiledningssamtale med eleven Kalle	185
KAPITTEL 13 LÆREPLANEN SOM UTGANGSPUNKT FOR	
LÆRERES OG ELEVERS ARBEID	188
Et samfunnsperspektiv på læreplaner i yrkesutdanning	188
Læreplaner som styringsinstrument for likeverdig utdanning	188
Læreplaner i yrkesutdanning og samfunnets krav til kvalifisert	
yrkesutøvelse	189
Sentrale og fylkeskommunale retningslinjer	190
Et organisasjonsperspektiv på læreplanen	191
Et personlig perspektiv på læreplanen	191
Ulike tolkninger av læreplanen og læreplankritikk	192
KAPITTEL 14 PEDAGOGISK UTVIKLINGSARBEID	
OG AKSJONSFORSKNING	194
Den didaktiske relasjonsmodellen som en modell for pedagogisk	
utviklingsarbeid	194
Hovedprinsipper i pedagogisk utviklingsarbeid	196
Didaktisk analyse og forbedring av elevenes læring	196
Tilbakemelding fra elevene	197
Samarbeid med kolleger og ledelse	198
Læreplanen som utgangspunkt for pedagogisk utviklingsarbeid ...	198
Spiralprinsippet i pedagogisk utviklingsarbeid	199
Hensikten med pedagogisk utviklingsarbeid	201
Pedagogisk utviklingsarbeid og aksjonsforskning	202
Hovedpunkter i pedagogisk utviklingsarbeid og aksjonsforskning ...	203
Et eksempel på et pedagogisk utviklings- og aksjonsforskningsprosjekt	204
Å utvikle yrkesrelevant utdanning på Vg1-nivå	204
Å styrke læreryrket som selvstendig profesjon	209
LITTERATUR	211

Innledning

Målgruppa for denne boka er lærere og lærerstudenter på yrkesfaglige utdanningsprogrammer i den videregående skolen. De eksemplene som blir brukt, er derfor hentet fra yrkesutdanninger. Enkelte vil kanskje føle seg litt fremmede stilt overfor noen av eksemplene. Det fins mange ulike fagområder, og det er ikke mulig å ta inn eksempler fra alle.

Målet med boka er å hjelpe leseren til å utvikle en helhetlig forståelse av hva utdanning, undervisning og læring innebærer. For å nå dette målet er det like viktig å tenke gjennom og diskutere oppgavene i starten av hvert kapittel som å lese teorien. Hvis du som leser tenker gjennom og drøfter oppgavene med en medstudent eller kollega, vil du ha gjort deg opp en mening før du leser teorien i kapitlet. Når du selv tar stilling til aktuelle pedagogiske spørsmål, blir det lettere å stille seg kritisk til innholdet i boka.

Hovedspørsmål som går igjen er følgende:

- Hvordan fungerer egentlig undervisnings- og læringsarbeidet?
- Hva er det jeg som lærer ønsker å oppnå med undervisningen, sammen med elever og kolleger?
- Hvordan skal vi oppnå det vi ønsker?
- Hvorfor ønsker vi å oppnå akkurat dette?

Hensikten er å reflektere systematisk over ulike sider ved undervisnings- og lærings situasjoner.

I det første kapitlet i boka blir søkelyset rettet mot sammenhengen mellom lærerens pedagogiske grunnsyn og utøvelsen av læreryrket. Deretter behandler vi seks ulike ledd som inngår i undervisning og læring. Vi prøver stadig å framheve helheten og sammenhengen mellom de ulike leddene eller kategoriene. Denne sammenhengen kaller vi didaktisk relasjonstenkning.

Boka er bygd opp rundt en slik pedagogisk helhetsforståelse. Hvert hovedkapittel handler om en kategori i undervisnings- og læringsarbeid.

I den siste delen av boka viser vi noen eksempler på konkrete undervisningsplaner. Vi viser også hvordan didaktisk relasjonstenkning har sammenheng med tilpasset opplæring.

I ett kapittel ser vi på hvordan didaktisk relasjonstenkning kan bidra til å kaste lys over prosjektarbeid. I et annet kapittel tar vi opp forholdet mellom didaktisk relasjonstenkning og lærerens veiledning av elevene.

Undervisning og læring blir gjennom hele boka knyttet opp mot læreplanene. Det nest siste kapitlet handler om iverksettelse av læreplaner på ulike nivåer i utdanningssystemet. Søkelyset blir også rettet mot et samfunnsperspektiv på lærerens og elevenes arbeid i yrkesutdanningen.

Et viktig perspektiv i boka er å planlegge, gjennomføre og vurdere undervisning og læring i nært samarbeid med elevene. Systematisk refleksjon over læringsarbeidet sammen med elever og kolleger kan bidra til utvikling og endring av arbeidet i skolen. Det siste kapitlet fokuserer på pedagogisk utviklingsarbeid og læreren som forsker på sin pedagogiske virksomhet.